

БҮТІНГІНІЦ БАС ТАҚЫРЫНЫ

САЙЛАУ – БӘСЕКЕГЕ САЙ, ЕРИКТІ БОЛҒАНДА ФАНА БАҒАЛЫ

Сайлау – зайырлы, құқықтық мемлекеттегі әділ таңдау жасаудың кепілі. Сайлау арқылы республика азаматтары өзінің пікірін, қолдауын білдіреді. Еліміздің бас құжаты Конституцияда мемлекеттік билікті ұйымдастырудың негізгі қағидаты ретінде ерікті сайлау бекітіліп, сол мемлекеттік биліктің бірден-бір көзі – халық екені көрсетілген.

Сайлау – бәсекеге сай, ерікті болғанда фана бағалы. Сайлауга түскендердің барлығының сөз, жиналыс, қозғалыс бостандығына, олардың саяси көзқарастарының естілуі үшін және олар сайлаушыларға балама кандидаттарды ұсына алуы үшін қажеттіңін барлығын пай-

далануына кепілдік берілуі тиіс. Қазақстан беделді халықаралық ұйымдардың белсенді мүшесі болғандыктan, өзі қабылдаған ерікті және бәсекелі сайлау откізу жөніндегі барлық міндеттемелерді ұстануға, заңдылықты бұзбауға тиіс. Талаптардың бұзылмауын,

заңдылықтың сакталуын еліміздегі ерікті бақылаушылардан бөлек, халықаралық бақылаушылардың да қадағалап отыратынын естен шығармауымыз керек.

(Соны 2-бетте)

БАР ҮМІТІМ –
ПРЕЗИДЕНТТЕ!

4-бет

ТЕМІР ТОРҒА
ТЕЛМІРГЕН ТАҒДЫРАЛар

6-бет

ҮТІКТЕГІ ҚАН

8-бет

БАҒДАР

«ТӨЛЕБИДІҢ» ТАБИГАТЫ ТУРИЗМГЕ СҰРАНЫП ТҮР

Бұғынде туризм көптеген мемлекеттің басты табыс көзіне айналған. Өйткені, «Атың барда жер таны, желіп жүріп...» деген қағиданы ұстанушылар көбейді. Саяхатты ұнатушылардың артуы туризм саласының дамуына ықпал етіп отыр. Қазақстан да туристерден кенде емес. Кең байтақ жазирилардың даламыз, тарихи, мәдени ескерткіштеріміз, таулы, нұлы өлкеміз бен шөл, қырраттарымызды тамашалап, демалушылар көп.

Казіргі таңда туризмді дамыту – мемлекеттік саясаттың басым бағыты. Соңғы жылдары туризм әлемдегі ең табысты бизнестің біріне айналып үлгерді.

Туризм саласының жылдан-жылға маңызы артып, халықаралық байланыста және валюталық түсім көзінде көп мемлекеттер атальыш салаға баса көніл

болуде. Міне, соңынан Қазақстан туризм саласын дамытуға ерекше назар аударып, еліміздің туристік әлеуетін қуаттандыру үшін накты шараларды жүзеге асыруға тырысада. Алдагы уақытта Қазақстанды бес аумактық кластер бойынша дамыту көзделген. Атап айтқанда: Астана мен Алматыны – іскерлік туризмнің, Шығыс Қазақстанды – экологиялық туризмнің, Түркістан облысының – мәдени туризмнің, Батыс Қазақстанды – жағажай туризмнің орталығы ретінде оркендету көзделген.

Түркістан облысындағы табигаты ерекше Теле би ауданы туризмді дамытуға колайлы оңірлердің бірі. Себебі, мұнда іздегендіңінші бөрі табылады. Тамаша табигат, таза ауа, тау бектері, арқыраған өзен, есімдіктер мен жануарларға бай шатқалдар. Туристерді өзіне магнитша тартатыны да осы Теле би ауданының тұмса табигаты. Осындағы асем жаратыльсты аудан әкімдігі ұтымды пайдаланып, туризмді дамытуға ауқымды шаралар атқарып келеді. Өзірін сүрге оте колайлы аймакта тілті, туризмді дамытуға мемлекеттік деңгейде мән берілуде.

Ауданда жүзеге асырылуы тиіс ірі жоба деп «Қасқасу» тау-шашы курорттың атауға болады. Мұндағы тау жоталары мен қырраттардың салынып самалы, қарлы шыңдары дәл осы шанғы базасын құруға сұранып-ақ түр. Атальыш жоба Қазақстанда туризмді дамыту жөніндегі 2019–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама аясында «Қазақстанның туристік картасы» ТОП – 50 нысанының тізіміне, соңдай-ақ, Түркістан облысын дамытудың 2019–2024 жылдарға арналған кешенді жоспарына енгізілген.

Демалыс орнының жалпы аумағы 280 гектарға жоспарланып отыр. Мұнда аспалы жолдар, конак үйлер салынады. Осының бәріне 24,6 миллиард тенге жұмсалып.

(Соны 3-бетте)

СӘТІ ТҮСКЕН СҮХБАТ

Дархан Мыңбай,
Парламент Мәжілісінің депутаты:

**«ЖАСТАРҒА ИЕ
БОЛА АЛМАСАҚ,
МЕМЛЕКЕТКЕ ДЕ
ИЕ БОЛА
АЛМАЙМЫЗ»**

– Жақында Президент шешімімен Республика күні қайта мерекелер тізбесіне қосылды. Елің жағдайы үтгіндей ауыр бол тұрған кезеңде үлкеншалықтың дүріс шешім? Мұның астарында не бар? Жалпы, әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешу үшін қандай шаралар қарастырылууда? Өз тараптарыңыздан қандай ұсыныс-пікірлер айтып жатырысызда?

– Өздерінгіз белгілі, Республика күнін үлттых мереке ретінде қайта тұлғету туралы ұсыныс Үлттық құрылтайды болған кезде айтылды. Тарихи тұрғыдан алғанда шындығында, Республика күнін жарияланғаны сол күн болатын. Одан соң тәуелсіздік туралы декларация кабылданды. Меніңше, кейбір замандастар айтып жүргендей, ел оміріндегі айтулы оқиғаларды бірден омірімізден сызып тастауға болмайды.

(Соны 5-бетте)

БУГІНГІНІЦ БАС ТАҚЫРЫБЫ

САЙЛАУ – БӘСЕКЕГЕ САЙ, ЕРИКТІ БОЛҒАНДА ФАНА БАҒАЛЫ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Мемлекет басшысын сайлау және ҚР Парламентін, сондай-ақ, жергілікті өкілді органдарды құру біздің елімізде ұлттық заннамаларды басшылыққа ала отырып жүзеге асырылады. Сайлау 1948 жылы қабылданған Жалпыға бірдей адам құқығы декларациясына, 1966 жылы қабылданған Халықаралық азаматтық және саяси құқықтар туралы пактіге, Еуропалық адам құқығы мен негізгі бостандыкты қорғау туралы конвенциясына 1952 жылғы №1 Хаттамасына, 1990 жылғы ЕҚҰҮ-ның Копенгаген кеңесінің құжатына енгізілген демократиялық сайлаудың жалпыға танымал принциптеріне сәйкес ашықтық және жариялыштық жағдайларында өтеді. Бұдан бөлек маңызды шараны өткізу тәртібі 1995 жылғы қыркүйекте қабылданған «Қазақстан Республикасындағы сайлау

туралы» конституциялық заңға сәйкес реттелген. Бұл құжаттардың негізгі қағидасына сайреспублика азаматтарының сайлауға қатысы ерікті. Азаматты сайлауға қатысуга немесе қатыспауға мәжбүрлеуге, сондай-ақ, оның еркін білдіруді шектеуге ешкімнің де құқығы жоқ.

Міне, Казакстан халқы тағы да ерекше таңдау жасау алдында түр. Бұл жолы ел тұрғындары сайлау арқылы Қазақстан Республикасының Президенттің інімдегі үміткерлер арасынан лайықтысын іріктеу күзырына ие.

Ел үшін маңызды шара талапқа
сай өту үшін қажетті шарттардың бәрі

жасалады. Ал сайлаудың әділ өтүіне, өз деңгейінде жүргізілуіне кедергі келтіргендер Қылмыстық кодекске сәйкес жауаптылықта тартылады. Қылмыстық кодекстің 150-бабында сайлау құқықтарын жүзеге асыруға немесе сайлау комиссияларының жұмысына кедергі

жасағандарға жаза белгіленген. Осы баптың 1-бөлімінде дәйектелгендей, азаматтың өзінің сайлау құқықтарын немесе референдумға қатысу құқығын еркін жүзеге асыруына кедергі жасағандарға жүз аллық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салынады, не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына тартылып, не бір жүз жиырма сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстар белгіленеді. Яғни, біздің елімізде еркін сайлау әрекетіне тоқсауыл жасағандарға берілетін жаза қатан-

Сондай-ақ, сайлау жұмысының дұрыс үйімдастырылуы, дауыстарды санауға қатысты сұрақтар дақоғамда жи түйнәйді. Мұндай құқықбұзушылықтың орын алуы жалпы сайлаудың таза өткеніне қатысты күмәнді көбейтеді. Сондықтан, сайлау комиссияларының немесе референдум комиссияларының жұмысына заңсыздарласқандарға, дауыс беруге, канди-

датты, партиялық тізімдерді тіркеуға кедергі келтіргендеге, дауыстарды санауға және сайлаудағы немесе референдумдағы дауыс беру нәтижелерін айқындауға байланысты міндеттердің өз мәнінде жүргізуіне кедергі келтіргендерге жазасыз қалмайды. Қылмыстық кодекстің 150-бабы, 1-1-бөлігіне сәйкес мұндай құқықбұзушылыққа жол бергендерге 100 АЕК-ке дейінгі мөлшерде айыппұл салынады не сол мөлшерде тузеу жұмыстарына не бір жұз жиырмасағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тарту жазасы колланылады.

мыстарға тарғу жазасы қолданылады.
Заңнамадағы жазаның жоғарылығы – елде әділ сайлау өткізуге деген мақсатты принциптен туындағаны анықталған. Ал әділдік басты орында тұрғандықтан сайлауды парага сатып алумен, алдаумен, күш қолданумен не оны қолдану қатерін төндірумен жүргізу, сайлау кезінде өзінің лауазымдық жағдайын немесе қызмет бабын пайдалану.

ды дұрыс есептемегендерге қатысты жауаптылық Қылмыстық кодекстің 151-бабында көрсетілген. Сайлау құжаттарын немесе референдум құжаттарын бұрмалау, бюллетеньдерге немесе қол қойылған параптарға жалған жазбалар енгізу, дауыстарды көрнеу дұрыс есептемеу не сайлаудың нәтижелерін немесе референдум қорытындыларын көрнеу дұрыс айқындау әрекетін ҚР Президентіне кандидаттың сенім білдірілген адамы, сол сияқты сайлау комиссиясының мүшесі жасайтын болса, мұндай тұлғаны белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан үш жылға дейінгі мерзімге айыра отырып немесе онсыз, 4 мың АЕК дейінгі мөлшерде айыппұл салу не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не төрт жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеу не сол мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы тағайындалады.

жазасы тағайындалады.

Міне, осыдан көріп тұрганымыздай біздің елімізде сайлау тәртібін бұзғандарға белгіленетін жаза айтарлықтай қатаң. Дегенмен, азаматтық қоғам белсенді болып, тұргындар сайлауда кемшіліктің, заңбұзушылықтың орын алмауына мүдделілік танытса Президент сайлауы да өз деңгейінде өтеріне сенім мол.

**С.БАЙБОЛОВ,
Жетісу аудандық №2 сотының
терағасы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ**

ДҮРІС ТАНДАУ – ТАРИХТЫ ӨЗГЕРТУГЕ ПӘРМЕНДІ

Нұркен АЙТЫМБЕТОВ,
*КР BFM FK философия, саясаттану және дінтану институтының жетекші гылыми қызметкері,
PhD докторы*

САЯСИ ЖҮЙЕНІ ТУБЕГЕЙЛІ ЖАҢАРТАТЫН БАСТАМА

тың идея мен сындарлы көзқараска толы, саяси жүйенің уақыт талабына сай бәсекеге қабілеттін арттыратын, өздерінің жаңа сайлауалды бағдарламасын ұсына алатын жаңа саяси партиялар келеді деп күтілген болатын.

тияларға қойылатын талаптар женілдетілгеннен кейін қоғам-дық қозғалыстар саяси партияға айналуға бастама көтере бастады. Ал жекелеген танымал белсенді тұлғалар өз алдына жаңа партия жасақтауға тырысты.

Еліміздегі белсенділер мен партиялар жұмысын жандан-дыруға сайлау науқанына дайындықтан артық ештеңе серпін бере алмасы анық. Халықаралық нормаларға сай өткізілген әділ сайлау демократияның нақты өлшемі, саяси жүйеге сенімнің нақты көрсеткіші екені белгілі. Шын мәнінде, жыл басынан бері қарай еліміздегі саяси өмір алаңына жан бітіп, қыза түскеніне бәріміз күәгер болдық. Партиялардың жасақтауға тырысты.

сайлаудың қалай өтетініне тіке-
лелей байланысты. Онсыз да соңғы
отыз жылда халықтың сайлауға
сенімі өте әлсіреп төмендеп кет-
кені анық

Егер шын мәнінде «Жаңа Қазақстан» құрамыз десек, ескі сарқыншактардан арылып, демократиялық қағидаттарға негізделген әділ сайлау өткізуге бір табан жақындау керек. Жалпы, кезектен тыс өткелі отырган Президент сайлауы – бүкіл қазақстандық қоғамды топтастыруға, жауапкершілік танытуға, демократия, заңдылық пен құқықтық тәртіп қағидаттарына адап болуға, қазақстандықтардың ынтымақтасығы мен бірлігін паш етуге шакырады деп сенеміз.

Омарәлі ӘДІЛБЕКҰЛЫ,
Дүниежүзі қазақтары қауымдастығының Алматы қалалық филиалының жетекшісі

СЫНДАРЛЫ СӘТ

Жыл сайын қыркүйек айында елімізде саяси додалар қыза түсетін, биыл тіпті де ерекше есте қалды. Президент жаңа жолдауында: «Мен үшін мемлекет мұддесі бәрінен биік. Сондыктан мен өкілдептік мерзімінді қыскартуға және кезектен тыс Президент сайлауына баруга дайынмын», – деп ешкім күтпеген мәлімдеме жариялады. Сырт қозғе жаратылысынан биязы, жұмсақ кісі құсан көрінетін кәсіби дипломаттың мынадай тосын, батыл жүріс жасайтынын ешкім де ойлап, қиялдан көрмеген сияқты. Мұдделі кландар дағдарып қалды. Онсыз да бастары қосылмайтын оппозиция сасып, тіпті шашырап кетті. Бұл бір болса, мұның алдында «төртінші қантар оқиғасында» байлық пен билікке бөккен, әрі құнығып кетіп, сол үшін монархия құруға ниеттенген қасқейлердің бопсасына шыдап, жолын кесіп, барлық жауапкершілікті өзіне ала отырып, тосян да категрлі шешім қабылдап, елімізді 1979 жылғы Ирандағы жағдайдаң қайталануынан, Ауғанстанның аяғын құшудан сактап қалды. Көрші елдердің Президенттері сияқты кара басын алышқаштай, өркениеттің дамуына, өзі бастаған саяси реформаның жалғасуына кепіл болды. Бул екі деңгээ. Командасы қалыптаспаган әлсіз

Саяси құтын-сүргінге репрессия, аштыққа ұласып, халқының үштен екісінен айрылған Қазақ әткен ғасырдың соңында отыз жылда зор еңсесін тіктеп, жоғалтқан ділін, дінін, тілін тауып, көк байрагын желбіретіп, жетекші ұлт ретінде мемлекеттің жетпіс пайызын құрап, әткенге салауат айтып, жер ауып

сабан астынан су жүгіртпі жатыр. Олар ешқашан өз мұддесінен бас тартпайды. Орайлы сәтті күтеді, бірақ, бұл сайлауды олар күткен жоқ. Ордалы жылан есенгіреп ес жимай тұрғанда, Президенттің кандидатурасын қолдауымыз керек. Таңдаудың тарихи сәті туды. Біздегі басты құндылық – тәуелсіздік! Тәуелсіздік болғандаға «Әділлітті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» болады. Оған бастар жолды өзімізбен бір құрлықта жасап жатқан Азия елдерінің ұлт көсемдері Мұстафа Кемал Ататурк, Ли Куан ю, Пак Чон хи, Махадыр көрсетіп кеткен. Демократия, кісілік құқық, еркіндік басымызға қона салатын құс емес. Оның қадіріне жету үшін парасат-пайым, ерік-жігер, кемелденген заң, өскелең сана керек немесе экс-оппозиционер Бигелді Габдуллиннің ізімен АҚШ-ты біраз шарлап келген жөн шығар. Өйтпегенде, популисттер мен саяси жалдамалылардың ойнышығына айналып, бармағымызды тістейміз.

Жеті жылда тәуелсіздіктің төртінші он жылдығын тәмамдай бастаймыз. Армандар орындалады. Өркениетті қоғам құру өз қолы-

